

ÇİN'İN GELİŞEN EKONOMİSİ ve VERGİ SİSTEMİ

DEVELOPING ECONOMY AND TAX SYSTEM OF CHINA

Yiğit YILMAZ*

ÖZ

Çin Halk Cumhuriyeti'nin, 1949 yılında kuruluşunun ardından ülkede ekonomik ve vergisel açıdan çok sayıda reformlar yapılmıştır. Son 70 yılda ülkede yapılan reform hareketleri ülkenin gelirlerini artırmakla kalmamış halkın refah seviyesinin ve gelir düzeyinin artmasına da sebep olmuştur. Günümüzde dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumunda bulunan Çin'in, büyüme hızı ve yapılan yatırımlar dikkate alındığında yakın bir gelecekte ekonomi alanında dünyada lider konuma gelmesi beklenmektedir. Vergi sisteminde yaptığı çeşitli yenilikler ile yabancı yatırımcıları ülkeye çekmeyi başaran Çin Halk Cumhuriyeti'nde, yatırımcı ve girişimciler için kolaylıklar sağlanarak teknolojik üretimin hız kazanması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Ekonomisi, Çin Vergi Sistemi, Bir Kuşak Bir Yol, Bahar Esintisi Projesi

Jel Sınıflandırması Kodları: A10, H21, N10

ABSTRACT

Many economic and tax reforms have been made in People's Republic of China since it was founded in 1949. The reform movements in the last 70 years in China not only have increased the country's revenues, but also have raised the welfare and income levels of people. Today, China, which is currently the second largest economy in the world, is expected to be the leading global economy when its growth rate and investments made therein are taken into account. China, which has attracted foreign investors by its tax reforms, has accelerated the technology based production thanks to the incentives provided for investors and entrepreneurs.

Keywords: Chinese economy, Chinese tax system, One Belt One Road, Spring Breeze Project

Jel Classification Codes: A10, H21, N1

* Vergi Müfettiş Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, yigit.yilmaz@vdk.gov.tr, ORC-ID: 0000-0003-1251-8862.

Yılmaz, Y. (Mart 2020). Çin'in Gelişen Ekonomisi ve Vergi Sistemi, *Vergi Raporu*, 246, (38-55).

Makale Türü: Derleme Makalesi

GİRİŞ

Çin, 1,4 milyarın üzerindeki nüfusu ile dünyanın en kalabalık ülkesidir.¹ 1970'li yıllarının sonlarına doğru ekonomik alanda uyguladığı başarılı reformları ile üretim ve ihracat ülkesi haline gelen Çin, günümüzde dünyanın en büyük ekonomik güçlerinden biri haline gelmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra en büyük ekonomiye ve ticaret hacmine sahip olan Çin, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde önemli atılımlarda bulunmuştur. Bu atılımlarına son yıllarda bilim ve teknoloji alanlarını da ekleyerek önemli bir teknoloji üreticisi ülke konumuna gelmiştir.

1949 yılı sonrası Çin ekonomisi incelendiğinde ekonominin devlete ait işletmeler tarafından domine edilmiş olduğu ancak zamanla yerli özel girişimler ve yabancı yatırımların, ekonomik kalkınmanın ana itici gücü haline geldiği görülmektedir. Önceleri kapalı bir ekonomiye sahip olan Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Organizasyonu'na (WTO) katılmasının ardından çeşitli ekonomik sektörler ve bazı endüstriler kademeli olarak dış yatırıma açılmıştır.

Çin ekonomisinde yaşanan değişimler ve gelişimler, etkisini vergi alanında da göstermiş olup vergi sisteminde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Dünya ticaretinde aktif olarak faaliyet gösteren büyük özel sektörlerle sahip ülkelerde yaygın olan birçok vergi türü kabul edilmiştir. Çin, yapılan vergi reformlarında vergi türleri ve düzeyleri ile gelir artışı, adalet ve ekonomik büyüme arasında uygun bir denge kurmayı amaçlamıştır. Ülke yönetiminin, kalabalık nüfusun ihtiyaçları gözetilerek yaşam standartlarının yükseltilmesi için büyümeyi en önemli hedef olarak belirlediği görülmektedir.

1- ÇİN EKONOMİSİ ve TARİHSEL GELİŞİMİ

Çin para biriminin resmi adı Renminbi (RMB) olup halkın parası anlamına gelmektedir. CNY kısaltmasıyla uluslararası piyasalarda tanımlanır. Renminbi para biriminin birim ismi ise Yuan(¥)'dir. Yuan ismi Renminbi'den daha eskidir. İspanyollardan gelme gümüş paralara eskiden Çin'de Yuan denmekteydi. 1890'da makineyle üretilen ilk Çin Yuan'ı sikkeler ortaya çıkmıştır.²

Çin ekonomisini tarihsel olarak imparatorluk dönemi(1911 öncesi), cumhuriyet dönemi(1911-1920), karma geçiş dönemi(1920-1949), sosyalist dönem(1949-1977) ve 1978 sonrası modern ekonomi dönemleri olarak beşe ayırmak mümkündür. 1911 öncesi imparatorluk dönemi, tarımsal feodalizm çağı olarak değerlendirilmektedir. Ülkenin gelirleri, tarım ve toprak gelirlerinden oluşmakta olup bu dönemde imparatorluğun askeri harcamaları, bayındırlık işleri, dini seremoniler ve çeşitli kamusal harcamalar için kullanılmaktadır. Endüstriyel devrim çağı olarak adlandırılan cumhuriyet döneminde tarımsal ekonomiden endüstriyel ekonomiye geçiş çalışmaları yapılmıştır. Teksstil ve tahıl üretimine ağırlık verilmiştir. Karma geçiş döneminde Çin, bir yandan İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan ekonomik kayıpları telafi etmek için çaba göstermekte iken bir yandan da askeri harcamalara ağırlık vermiştir. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından özel sermayenin kamulaştırılması ve ulusal üretimin kontrolünün sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Hükümet bu dönemde damga vergisi, tütün ve şarap vergisini getirmiş daha fazla nakit toplayabilmek amacıyla hazine bonusu ve devlet tahvillerini piyasaya sürmüştür. 1978'de ise yeni

¹ Euronews. "Dünyanın En Kalabalık Ülkesi Çin'de Nüfus Artış Hızı Düşüyor". (<https://tr.euronews.com/2019/03/22/2-cocuk-politikasi-da-ise-yaramadi-cin-de-nufus-artis-hizi-dusuyor-en-kalabalik-ulkeler>). Erişim tarihi: 08 Ocak 2020.

² Kanalfinans. "Çin Para Birimi Nedir?Çin Ekonomisi Hakkında Bilgi Verir Misiniz?". (<https://kanalfinans.com/sorular/cin-para-birimi-nedir-cin-ekonomisi-hakkinda-bilgi-verir-misiniz?>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

ekonomi politikaları ve yeni bir vergi sistemi kabul edilmiştir.³

Üretimde sağlanan büyüme açısından, 1945-1973 yılları arasında bazı ülkelerin iktisadi gelişme sürecinde önemli ölçüde mesafe kat ettikleri görülmektedir. Dünya ekonomisinin olağanüstü bir gelişme kaydettiği bu dönemde ülkeler ortalama %5'e varan büyüme sağlamışlardır. Dünya üretiminin yanında ticaret hacmi de artmıştır. Ancak bu gelişme, nüfus yoğunluğu fazla olan ülkelere daha az yansımıştır. Asya'da Türkiye, İran, Pakistan, Malezya, Tayland, Tayvan, Filipinler ve Güney Kore gelişen ülkeler arasında yer alırken, zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı daha fazla artmıştır.⁴

Kuruluşunun ardından uzunca bir süre katı sosyalizm uygulamasının altında kalan Çin Halk Cumhuriyeti, artık mevcut sistemin sürdürülmeyeceği endişesiyle 1978 yılında başlayan süreçle birlikte büyük bir değişikliğe gitmiştir. Bu tarihten sonra Çin ekonomisi bazı kesinti evrelerine rağmen daha önce görülmemiş bir hızla büyümüş, üretimini ve dış ticaretini önemli ölçüde artırmıştır. Bu başarısını gerçekleştirirken de Çin, özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını cesaretlendiren ihtiyatlı ve liberal politikalar izlemiştir.⁵

İktisadi gelişme sürecinde Çin'in atılımlarını başlatması 1930'lu yıllarda, olgunluk dönemine geçişi ise 1980'lerde mümkün olmuştur. 1978 yılında başlayan dönüşüm süreci sosyalist Pazar modelini yerleştirmeyi hedefleyen aşamalardan

oluşmaktadır. Bu aşamalardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralanabilir⁶;

1978: Reform politikalarının uygulamaya konulması

1980: Özel nitelikte dört ayrı ekonomik bölgenin kurulması, ailelere toprak edinme imkânı veren yasanın çıkarılması

1985: Pasifik'te kıyısı ve limanı bulunan 14 şehrin dış ticarete açılması, tarım ürünleri alım-satımında devlet tekelinin kaldırılması

1990: Şangay borsasının açılması

1992: Yabancı yatırımlar ve özelleştirme reformlarının yeniden başlatılması

1994: Vergi reformu politikasının uygulanması ve dış ticaret üzerinde ağırlık oluşturan çok sayıda kontrolün kaldırılması

1996: Para birimi Yuan'un kısmen konvertibilitesi

2001: Dünya Ticaret Örgütü'ne giriş

2004: Anayasanın gözden geçirilerek özel mülkiyet hakkının tanınması

2005: Yuan'ın ABD doları karşısında %2 oranında yeniden değerlendirilmesi

Çin'in mevcut vergi çerçevesi 1994'teki vergi reformundan sonra sosyalist piyasa ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere uygulamaya konulmuştur. 21. Yüzyılın başından bu yana, Çin hükümeti, hükümetin gelir akışını garanti eden ve ülkenin hızlı ekonomik büyümesine katkıda bulunan vergi sisteminde bir dizi ayarlama ve iyileştirme yapmıştır. Buna göre⁷;

2006: Çin'de 2000 yılı aşkın süredir var olan tarım vergisi kaldırılmıştır.

³ ONG, Vincent. "The Evolution of the Chinese Tax System". Presentation to Revenue Commission Delegates. Mayıs 2010. Londra. (www.fip-revenue.org/pag/The_Evolution_Of_The_Tax_System.pdf). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.

⁴ TASAM 2011. "Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları". Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. (http://tasam.org.tr/tr-TR/Icerik/3170/cin_ekonomisinin_yapisal_donusumu_ve_gelistmekte_olan_ulkeler_acisindan_sonuc_lari). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.

⁵ Mehmet Ozan SARAY ve Levent GÖKDEMİR. "Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları". Journal of Yaşar University. 2007. s.661.

⁶ TASAM. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. "Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları" (https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3170/cin_ekonomisinin_yapisal_do-). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.

⁷ State Taxation Administration of The People's Republic of China. "Tax System". (<http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101270/c101271/c5094511/content.html>). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.

2007: Kentsel Arazi Kullanım Vergi Sistemleri yerli işletmeler, yabancı işletmeler ve bireyler için entegre edilmiştir.

2008: Yerli ve yabancı girişimler için kurumlar vergisi sistemi entegre edilmiştir.

2009: Emlak vergisi sistemleri, yerli ve yabancı işletmeler ile bireyler için entegre edilmiştir. Rafine edilmiş petrol ürünlerinde tüketim vergisine dönüşüm ücreti kabul edilmiştir. Üretimden tüketime yönelik KDV dönüşümü tamamlanmıştır. İşletmelerin makine ve teçhizat alımı için girdi KDV'sini çıktı KDV'lerinden düşmesine izin verilmiştir.

2010: Yerli ve yabancı girişimler ile bireyler için Kentsel Bakım ve İnşaat Vergisi entegre edilmiştir.

2012: KDV pilot reformuna ticari vergi, taşımacılık sektörü ve bazı bölgelerdeki modern hizmet sektörlerinde uygulanmıştır.

2013: KDV pilot reformuna uygulanan ticari vergi, Çin'in diğer bölgelerine de yansıtılmıştır.

2014: KDV pilot reformuna uygulanan ticari vergi, demiryolu taşımacılığı, posta ve telekomünikasyon sektörlerine de yansıtılmıştır.

2017: %13 olarak uygulanan KDV oranı değiştirilerek, %17, %11 ve %6 ile uygulamaya geçirildi. Geçici Ticari Vergi Mevzuatı kaldırılmıştır. Kurumsal Gelir Vergisi Kanunu halkın refahı için başlıca daha fazla destek vermek amacıyla revize edilmiştir.

2018: KDV reformu için, %17 ve %11 olan mevcut vergi oranları %16 ve %10 olarak değiş-

tirildi. Küçük ölçekli KDV mükelleflerinin eşiği beş milyon RMB'den yüksek olmayan yıllık ciroya yükselterek, nitelikli KDV mükelleflerine 2018 yılı sonuna kadar küçük ölçekli vergi mükellefi olarak yeniden kayıt olma hakkı verilmiştir.⁸

Günümüzde iktisadi bakımdan gelişmiş ülkeler aynı zamanda sanayileşmiş olanlardır. Bu nedenle çoğu kez ekonomik gelişme sanayileşme ile eş anlamda kullanılmakta ya da sanayileşmenin, ekonomik açıdan gelişmiş olmanın şartı olduğu düşünülmektedir. Ekonomik gelişme bu açıdan ele alındığında Çin yeni sanayileşen ülkeler grubuna Hindistan ile birlikte sonradan katılan ülkelerdendir.⁹

Çin'in ulusal yoksulluk raporuna göre, kırsal kesimdeki yoksulluk 1978'deki 250 milyondan 2002'de 28,2 milyona düşmüştür. Yani %88,7'lik bir düşüş görülmüştür. Ayrıca Dünya Bankası'na göre Çin'de günlük 1 doların altında gelire sahip nüfus 1990'da 147 milyon iken, bu rakam 1997'de 70 milyona kadar çekilmiştir. Bu çalışmalar Çin'in, yani dünyanın en çok yoksul barındıran nüfusuna sahip ülkenin, diğer az gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, yoksulluğu azaltmadaki başarısının daha önce görülmemiş bir başarı olduğunu ortaya koyar. Yine Dünya Bankası'nın yaptığı bir çalışmaya göre; 1990'da ülkedeki yoksul nüfus, dünya toplamının % 29'u kadarken, bu oran 1999'da %19,2'ye düşmüş, yani yaklaşık %10'luk bir düşüş görülmüştür.¹⁰

Çin'in kişi başına düşen GSYİH verilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

⁸ State Taxation Administration of The People's Republic of China, "Tax System". (<http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101270/c101271/c5094511/content.html>). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.

⁹ TASAM. "Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları". Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. 2011.

¹⁰ Azizur Rahman KHAN. "Growth, Inequality and Poverty in China". International Labour Office(ILO). 2004. (<http://www.ilo.org/public/english/employment/recon/poverty/download/disc15.pdf>). Erişim tarihi: 05 Ocak 2020.

Tablo 1: Çin’de Kişi Başına Düşen GSYİH Yıllara Göre Değişimi(\$ Bazında)

Ülke	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Çin	959	1753	4550	8033	8079	8759	9771
Türkiye	4317	7384	10672	10949	10821	10500	9311
Dünya Ülkeleri Ort.	5488	7287	9539	10218	10248	10769	11297

Kaynak: (<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>). Erişim tarihi: 06 Ocak 2020.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde 2000-2018 yılları arasında Çin’in kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılasını on kattan fazla arttırdığı görülmektedir. 2000 yılında dünya ortalamasının beşte birinden az olan kişi başına düşen GSYİH 2018 yılında dünya ortalamasına oldukça yaklaştığı görülmektedir. Türkiye’de ise bu dönemde kişi başına düşen GSYİH’in iki katına yakın arttığı görülmektedir.

Çin ekonomisinin büyümesinde; yüksek tasarruflar sonucu oluşan sermaye birikiminin, toplam faktör verimliliğindeki önemli artışların, işgücü arzındaki artışların, eğitime yapılan yatırımlar sonucunda beşeri sermayede oluşan ar-

tışların ve uygulanan planlı ekonomi sayesinde devlet eliyle sağlanan ve uzun zamandan beri devam eden istikrarın etkisi vardır. Bunlara ek olarak, Çin’in yabancı sermaye için çekici bir ülke olmasına bağlı olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki olağanüstü artışın Çin’in ekonomik büyümesinde büyük etkisi olmuştur. Bu çerçevede ele alınması gereken bir diğer etken ise Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne üyeliğidir¹¹. Çin’in ekonomik gelişiminin en önemli sebebi üretimi ve yabancı sermayeyi teşvik eden uygulamalarıdır. 1978 sonrası ihracat ve ithalat verilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 2: Çin’in Toplam Mal İthalat ve İhracatı Değeri(100 Milyon USD)(2018)

Yıl	Toplam İhracat	Toplam İthalat	İhracat ve İthalat Toplamı	Denge
1978	97.5	108.9	206.4	-11.4
1985	273.5	422.5	696.0	-149.0
1992	849.4	805.9	1655.3	43.6
1998	1837.1	1402.4	3239.5	434.8
2006	9689.8	7914.6	17604.4	1775.2
2012	20487.1	18184.1	38671.2	2303.1
2018	24866.8	21357.3	46224.2	3509.5

Kaynak: (<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>). Erişim tarihi: 06 Ocak 2020.

Yukarıdaki tablodan Çin’de 1978 yılında başlayan ekonomik ve vergisel reformların ülke ekonomisi açısından sonra derece olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Özellikle ülkenin

üretimin artması ve yurtdışına açılmayla birlikte yapılan ithalat ve ihracatların oldukça yüksek bir hızda arttığı görülmektedir.

¹¹ Zhiqiang LIU. “The Nature of China’s Economic Growth in the Past Two Decades”. Post-Communist Economies. 2010. s.204.

Tablo 3: Çin'in Yaptığı İthalat ve İhracatların Ülkelere Göre Dağılımı(Milyon USD)(2018 Yılı)

Ülke	İhracat	İthalat	Toplam
Türkiye	17.789	3.757	21.546
Amerika Birleşik Devletleri	478.396	155.123	633.519
Hong Kong	302.022	8.502	310.524
Japonya	147.048	180.661	327.709
Güney Kore	108.756	204.644	313.400
Hindistan	76.676	18.833	95.509
Tayvan	48.643	177.600	226.243
Almanya	77.489	106.325	183.814
Hollanda	72.834	12.333	85.167
İngiltere	56.543	23.871	80.414
Rusya	47.965	59.142	107.107
Brezilya	33.664	77.569	111.233
Meksika	44.010	14.009	58.019
Avustralya	47.330	105.810	153.140
Kanada	35.153	28.359	63.512

Kaynak: (<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>). Erişim tarihi: 06 Ocak 2020.

Çin'in 2018 yılında en çok ihracat ve ithalat yaptığı ülkelerin verilerine yukarıdaki tabloda yer verilmiştir. Çin'in Amerika Birleşik Devletleri ile sorunlar yaşadığı dönemde bile ihracat ve ithalatının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Toplam ithalat ve ihracat verileri ile geçmiş yıl verileri kıyaslandığında Çin'in aynı hızda ekonomik gelişimini sürdürmesi halinde dünyada ekonomiye yön veren ülke konumuna kısa zamanda gelmesi beklenmektedir.

Satın alma paritesine göre Çin 19,95 Trilyon dolar ile dünyanın ABD'den sonra gelen en büyük ikinci ekonomisidir. Çin'in ekonomisi, dünyadaki

toplam ekonominin yüzde 15'ini oluşturmakta ve son zamanlarda da tüm dünyadaki toplam üretim ve çıktının yaklaşık yarısını tek başına karşılamaktadır. Çin dünyadaki çıktının yarısını ürettiği için doğal olarak dünyanın en büyük enerji ve hammadde ithalatçısı ve en büyük enerji üreticisidir. Tarihinden ders çıkaran Çin, bir arada kalmak adına "Bir Kuşak Bir Yol" projesini hayata geçirmiştir.¹²

Çin'de yaşanan ekonomik gelişmeler ışığında gayrisafi yurtiçi hasıla ve yıllara göre büyüme oranı verileri aşağıdaki tablodaki gibidir.

¹² Kanalfinans. "Çin Para Birimi Nedir?Çin Ekonomisi Hakkında Bilgi Verir Misiniz?". (<https://kanalfinans.com/sorular/cin-para-birimi-nedir-cin-ekonomisi-hakkinda-bilgi-verir-misiniz?>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

Tablo 4: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve Büyüme Oranı Verileri

Ülke	GSYİH	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Çin	13608,2 Mlyr \$	%11,4	%10,6	%6,9	%6,7	%6,9	%6,6
Türkiye	766,5 Mlyr \$	%9,0	%8,5	%6,1	%3,2	%7,4	%2,6
Dünya Ülkeleri Ort.	87590,8 Mlyr \$	%3,8	%4,4	%2,9	%2,6	%3,2	%3,0

Kaynak: (<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>). Erişim tarihi: 06 Ocak 2020.

Çin'in 2018 yılı gayrisafi yurtiçi hasılasının dünya GSYİH toplamının %15'ini oluşturduğu görülmektedir. Büyüme oranları incelendiğinde ise son yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmaların etkisiyle büyüme hızının 2005 ve 2010 yıllarına göre azaldığı ancak ortalama %6-7 civarında devam ettiği olduğu dünya ülkeleri ortalamasının oldukça üzerinde görülmektedir.

Uzun yıllar Çin ekonomisinin dış kapalı oluşu, iktidarın yabancı sermayenin ülkeye girişine engel politikalar izlemesi, ülkenin büyüme hızının düşmesine ve sanayi devriminin yapıldığı yıllarda gelişen ülkelerin gerisinde kalmasına sebep olmuştur. 1978'de ve sonraki yıllarda yapılan ekonomik reformlar ve vergi kolaylıkları ülkeye yabancı yatırımcının girmesine ve gerek istihdam artışına gerekse yoksulluk düzeyinin düşmesine önemli ölçüde fayda sağlamıştır.

1.1- Bir Kuşak Bir Yol Projesi Nedir?

Bir Kuşak Bir Yol projesi olarak bilinen Çin'in İpek Yolu'nu yeniden canlandırma projesi İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu Projelerinin tek bir proje altında toplanmasına verilen isimdir. Çin'in Bir Kuşak Bir Yol projesi ilk olarak 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından Kazakistan ziyaretinde açıklanmıştır.¹³ Bu proje Çin'den Avrupa ekonomik bölgesi ve Avrasya ile Asya- Pasifik ekonomi koridorunu kapsamaktadır. Çin'in İpek Yolu'nu yeniden canlandırma projesi ütopyik bir girişim olmaktan ziyade Çin'in ekonomik ve siyasi temelli

bölgesel ve küresel beklentileri ile endişelerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu proje ile Çin, orta ve batı bölgelerinden başlayarak Avrupa'ya kadar uzanan ulusal çıkışı küresel bir ticaret ağını hedeflemektedir. Bununla birlikte yeni ihracat pazarları keşfetmeyi hedefleyen Çin, dışarıya yaptığı yatırımlar sayesinde yerli sermaye sorununu çözerek ülke içindeki kapasite fazlası üretimin de tüketilmesini sağlayacaktır. Bir başka iktisadi etken ise gelişen ekonomisi ve yaşam standartlarının yükselmesi nedeniyle Çin'in enerji ihtiyacı da artmış; proje kapsamındaki güzergâhlar üzerinde yer alan enerji zengini ülkeler aracılığı ile enerji kaynaklarına erişimi kolaylaştırmaktır. Bütün bu dinamikler Çin'in Bir Kuşak Bir Yol projesinin ekonomik nedenlerinin jeoekonomik yaklaşımı ile açıklanabileceğini göstermektedir. Jeoekonomi denilen kavram, devletlerin ulusal çıkarlarını ekonomik araçlarla korumak için seferber olmalarını, stratejik çevrelerini şekillendirmeye ve yönetmeye çalışmalarını ifade etmektedir. Bu bağlamda Çin'de ulusal ve uluslararası ekonomik sorunlarını dış dünyayı şekillendirerek ve müdahil olarak çözmeye çalışmaktadır. Dünyanın diğer kıtalarına ulaşmak için İpek Yolu'nu yeniden canlandırarak güvenli bir yol oluşturmayı amaçlamaktadır. Bir Kuşak Bir Yol projesi sadece ekonomik işbirliğini değil ülkeler arasında çok yönlü ve çok taraflı ilişkiler geliştirmeyi önceliğinden gelecek dönemlerde tüm dünyayı etkilemesi beklenen bölgesel ve küresel sorunların aşılması açısından önemli bir enteg-

rasyon hareketi olarak durmaktadır. Nihayetinde Çin'in tarihi birikimi, teknolojik ve ekonomik üretkenliği, nitelikli insan kaynağının fazlalığı, var olduğu coğrafi konumu gibi etkenler küresel bağlamda ekonomik, politik ve kültürel açılımı olan bu projenin öncüsü olmasını sağlamıştır.¹⁴

Bir Kuşak Bir Yol Projesi için önemli olan ticaret yolu güzergâhları için yapılan çalışmalarından tamamlanan ve devam edenlerinden günümüze kadar olanları şu şekildedir;

- Trans Asya Demiryolu Projesi,
- Marmaray Projesi,
- Bakü, Tiflis, Kars Demiryolu Projesi,
- Çin-Moğolistan-Rusya Rotası,
- Çin-Bangladeş-Hindistan-Myanmar Rotası,
- Çin-Merkez ve Batı Asya Rotası,
- Çin-Çin Hindi Yarımadası Rotası
- Çin-Pakistan Rotası¹⁵

Çin yukarıda belirtilen rota ve yollar üzerinde bulunan ülkeleri Çin'e yollarıyla bağlayarak yeni ticari bağlantılar ve olanaklar ortaya çıkarmaktadır. Ticaretini geliştirmek amacıyla, bu ülkelerin bir kısmına kredi vermek, altyapısını ve limanlarını yapmak suretiyle desteklerde bulunmaktadır.

Türkiye Bir Kuşak Bir Yol Projesini finanse edecek olan Asya Altyapı Yatırım Bankasına kurucu ortak olmuş¹⁶, Çin'deki KY Zirvesine katılmış olup Bir Kuşak Bir Yol Projesi ile yakından ilgilenmektedir.¹⁷ Son on yıldır Türkiye'nin batı ittifaklarına olan güvenini kaybetmesi, onu batı dünyasını dengelemede Rusya ve Çin'in desteğini aramaya itmiştir. Türkiye Asya kıtasında ortaya

çıkan bu yeni ekonomik güç merkezine, Bir Kuşak Bir Yol Projesi ile İran'ın dışında güvenilir bir hat üzerinden (Çin-Orta Asya-Hazar Denizi-Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye) ulaşma imkânına kavuşması, Türkiye'yi Türki Cumhuriyetler üzerinden Çin'e bağlayacaktır. Ancak Bir Kuşak Bir Yol Projesi ile Çin'in Türki Cumhuriyetler üzerinde artan ekonomik, jeopolitik ve nüfus etkisini dengelemek için Türkiye'nin Rusya ile yakın işbirliğine ihtiyacı bulunduğu açıktır. Rusya'yı Bir Kuşak Bir Yol Projesi konusunda tedirgin eden konulardan biri ve belki de en önemlisi budur. Türkiye-Çin ilişkilerinin gelişiminde Uygur Ottonom Bölgesi faktörünün oynayacağı rolün önemi bir kenara not edilmelidir.¹⁸

Çin'in yüzyılın projesi adını verdiği Bir Kuşak Bir Yol projesi sadece ticaretin işlediği bir hat değil güzergâh üzerinde bulunan devletlerin Çin ile siyasi ve kültürel yakınlaşma içinde bulunmalarına neden olacaktır. Bununla birlikte ABD'nin Asya-Pasifik coğrafyasında Çin etkinliğini kısıtlamaya çalışmasının Çin tarafından önüne geçilmiş olması yönüyle de önemlidir. Çin'in dünya üzerindeki ekonomik gücünü kıtalararası yayma politikası hem kendi ekonomisinin daha da güçlenmesini hem de bölgenin uluslararası sisteme entegre olması sonucunu doğuracaktır. Nihai olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında itibaren uluslararası sisteme hâkim olan Amerikan hegemonyasının benzer şekli olarak Çin kalkınması dikkat çekicidir. Çin son 10 yıl içerisinde çok hızlı büyüme göstererek küresel iktisadi model ortaya koyma-

¹⁴ Kutluay TUTAR, Filiz ve Bahsi KOÇER, Fatma ŞURA. "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol". Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences. 2019. s.621.

¹⁵ İktibas Dergisi. "Bir Kuşak Bir Yol Projesi Nedir? Projeye Dahil 65 Ülke hangileri?". (<http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-projeye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>). Erişim tarihi: 16 Ocak 2020.

¹⁶ Sputnik News. "Erdogan Approves Turkey's Founding Membership of AIIB". 2016. (<https://sputniknews.com/world/201601121032990295-turkey-aiib/>). Erişim tarihi: 20 Ocak 2020.

¹⁷ KORU, S. ve KAYMAZ, T. "Turkey: Perspectives on Eurasian Integration", European Council on Foreign Relations. 2016. (www.ecfr.eu). Erişim tarihi: 18 Ocak 2020.

¹⁸ Ersan BOCUTOĞLU. "Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler". 2017. (<https://www.avekon.org/papers/1995.pdf>). Erişim tarihi: 15 Ocak 2020.

ya yönelik arayışlara girmiştir. Bir Kuşak Bir Yol projesinin felsefi temelini de bu ideaya bağlamak mümkün görünmektedir. Bununla birlikte uluslararası politik istikrarsızlık, artan terör olayları ve çıkar çatışmaları projenin sağlıklı şekilde yürütülmesini engelleyen bir faktör olarak durmaktadır. Yüzyılın projesinin küresel işbirliğine dönüşüp dönüşmeyeceği ve Amerikan hegemonyasının yerini alarak uluslararası sisteme egemen olup olamayacağını önümüzdeki dönemler gösterecektir.¹⁹

2- ÇİN VERGİLENDİRME SİSTEMİ

Çin yirmi üç il, dört doğrudan kontrol edilen belediye, beş özerk bölge ve Hong Kong ve Macau'da bulunan iki Özel İdari Bölge'den oluşmaktadır. Çin'in vergi sistemi 1978'deki reformlar ve açılımların ardından günümüze kadar birçok önemli değişikliğe uğramıştır. Mevcut vergi sistemi, ölçek ve kapsam bakımından 1994 mali reformunun geniş bir parçası olarak kurulmuştur.²⁰

Tablo 5: Çin'de Yıllara Göre Vergi Gelirleri Toplamı (100 Milyon Yuan)

Yıl	Katma Değer Vergisi	Tüketim Vergisi	İşletme Vergisi	Kurumlar Vergisi	Gelir Vergisi	Gümrük Vergisi
1978	-	-	-	-	-	28.76
1985	147.70	-	211.07	696.06	-	205.21
1990	400.00	-	515.75	716.00	-	159.01
1994	2308.34	487.40	670.02	708.49	-	272.68
1999	3881.87	820.66	1668.56	811.41	413.66	562.23
2004	9017.94	1501.90	3581.97	3957.33	1737.06	1043.77
2008	17996.94	2568.27	7626.39	11175.63	3722.31	1769.95
2012	26415.51	7875.58	15747.64	19654.53	5820.28	2783.93
2016	40712.08	10217.23	11501.88	28851.36	10088.98	2603.75
2018	61530.77	10631.75	-	35323.71	13871.97	2847.78

Kaynak: (<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>). Erişim tarihi: 06 Ocak 2020.

Çin'de 1978 yılında başlayan ve sonraki yıllarda yapılan vergi reformları ve getirilen yeni vergiler ile ülkenin elde ettiği vergi gelirlerinin büyük bir hızla artış gösterdiği görülmektedir. KDV, kurumlar ve gelir vergisinin, en fazla gelir sağlayan vergi grubu olduğu söylenebilir.

Vergiler, Çin'in en önemli mali gelir kaynağıdır. Ayrıca, Çin'in ekonomik ve sosyal kalkınması üzerinde önemli etkiler yaratan makroekonomik

düzenlemeyi güçlendirmek için devlet tarafından kullanılan önemli bir kaldıraçtır. 1994'teki vergi sistemi reformu ve sonraki yıllarda yapılan düzenlemelerin ardından Çin, sosyalist piyasa ekonomisine uyarlanabilir bir vergi sistemi oluşturmuştur. Bu durum Çin'in ulusal ekonomisinin sürekli, hızlı ve sağlıklı gelişimini teşvik ederek mali gelirlerini artırmasında önemli bir rol oynamıştır.²¹

¹⁹ KUTLUAY TUTAR, Filiz ve Bahsi KOÇER. Fatma ŞURA, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol". Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences. 2019. s.625.

²⁰ China's current tax system. China State Administration of Taxation. (<http://www.chinatax.gov.cn/n810351/n810901/n848188/c1161503/content.html>). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.

²¹ Kaizencpa. "China's Current Tax System-Types Of Taxes". (<https://kaizencpa.com/Knowledge/info/id/282.html>). Erişim tarihi: 15 Ocak 2020.

Çin'deki mevcut vergi sisteminde, niteliklerine ve işlevlerine göre beş kategoriye ayrılabilen 18 çeşit vergi vardır.

- Satış üzerinden alınan vergiler; katma değer vergisi, özel tüketim vergisi ve gümrük vergisi olmak üzere üç çeşit vergi içerir. Bu vergiler imalat, tiraj veya hizmet sektörlerindeki vergi mükelleflerinin ciro hacmine veya satışlarına dayanmaktadır.
- Gelir vergileri kategorisi; İşletme Gelir Vergisi'ni(kamu iktisadi teşebbüsleri, kolektif teşebbüsler, özel teşebbüsler, müşterek işletme teşebbüsleri ve ortak özsermaye işletmeleri gibi yerli ve yabancı yatırım ve girişim işletmeleri için) ve Bireysel Gelir Vergisi'ni içerir. Bu vergiler, kurumlar ve diğer ekonomik kuruluşlar tarafından elde edilen karlar ya da bireyler tarafından elde edilen gelirler üzerinden alınmaktadır.
- Kaynak vergileri kategorisi; kaynak vergisi, şehir ve ilçe arazi kullanım vergilerinden oluşmaktadır. Bu vergiler, doğal kaynaklardan yararlananlar veya şehir ve ilçe arazisi kullanıcıları için geçerlidir. Devlete ait olan kaynakların ücretli kullanımını ve doğal kaynaklara erişimi olan vergi mükelleflerinin elde ettiği karları vergilemeyi amaçlamaktadır.
- Emlak ve diğer vergiler; emlak vergisi, taşı vergisi, damga vergisi, tapu vergisi, taşıt alım vergisi ve gemi tonajı aidatını kapsamaktadır.
- Özel amaçlı vergi kategorisi; Şehir bakım ve inşaat vergisi, tarım arazileri vergisi, arazi vergisi ile sabit kıymet yatırımına yönelik düzenleme vergileri, tütün vergisi ve çevre koruma vergilerinden oluşur. Bu ver-

giler, özel düzenleyici amaçlar için belirli kalemlere uygulanır.²²

Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Vergi İdaresi(State Taxation Administration of the People's Republic of China) 2014 yılında vergi mükelleflerinin uyumunu kolaylaştırmak, vergi tahsilatı ve idare süreçlerini kolaylaştırmak için Çin Bahar Esintisi Projesi'ni(Spring Breeze Project) başlattı. Vergi mükelleflerinin vergiye uyumu ve memnuniyetinin sürekli olarak arttırmak amacıyla yapılan bu proje birçok kategoride hizmet önlemlerini kapsamaktadır. Bu önlemler özetle;

- politik kesinliğin artırılması(vergi sisteminin ve vergi mevzuatının geliştirilmesi),
- yönetim standardizasyonunun artırılması(- vergi kredi yönteminin uygulanması, teşviklerin uygulanması),
- sistem istikrarının artırılması(beyanname sisteminin basitleştirilmesi, elektronik vergi sistemlerinin geliştirilmesi),
- hizmet verimliliğinin artırılması(beyanname doldurma işlemlerinin kolaylaştırılması, yenilikçi fatura sistemine geçilmesi),
- vergi çevresinin geliştirilmesi(işletmeler için vergi ortamının iyileştirilmesi, ekonomik kalkınma stratejilerini kolaylaştırmak).²³

2.1- Gelir Vergisi

Çin'de ikametgâhı bulunan veya ikametgâhı olmayıp bir vergi yılı içinde 183 gün veya daha fazla Çin'de ikamet eden kişiler, dünya çapında gelirleri üzerinden Çin bireysel gelir vergisine tabidirler.

Yerleşik olmayan bireyler ikameti olmayan kişilerdir ve bir vergi yılında Çin'de 183 günden daha az süreyle ikamet etmişlerdir. Bu kişiler yalnızca Çin'de elde ettikleri kazançlar üzerinden

²² Kaizencpa. "China's Current Tax System-Types Of Taxes". (<https://kaizencpa.com/Knowledge/info/id/282.html>). Erişim tarihi: 15 Ocak 2020.

²³ State Taxation Administration Annual Report. State Taxation Administration People's Republic of China, 2018. s.54-55. (<http://www.chinatax.gov.cn/download/pdf/swnb2018en.pdf>). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.

vergilendirilmektedirler. Yabancı işverenlerden ikametgâhı olmayan ancak Çin'de çalışan kişilere ödenen ücret, bu kişilerin bir takvim yılı içinde 90 günden daha az süreyle kalmaları halinde vergiden muaftır. Bu 90 günlük süre eğer kişi vergi anlaşması kapsamında koruma hakkına sahipse 183 güne kadar uzatılabilir. 2019 yılından itibaren, Çin'de yılda 183 gün veya daha fazla kalan ve birbirini takip eden altı yıldan daha az süreyle ikamet eden Çin vatandaşı olmayan kişiler için Çin Halk Cumhuriyeti vergi makamlarına yaptırılması halinde bu kişiler için deniz aşırı ülkeler

veya kişiler tarafından ödenen ücretler de gelir vergisinden muaf tutulmaktadır.²⁴

1 Ocak 2019 tarihinden itibaren, mukim bireylerin elde ettikleri gelirleri %3'ten %45'e kadar artan oranlı olarak vergilendirilmektedir.

Çin'de 2019 yılında yerleşik bireylerin elde ettikleri gelirleri üzerinden hesaplanacak vergileri ve matrahları için oranlar aşağıdaki tablodaki gibi olacaktır. Çin'de yerleşik bireylerin vergiye tabi geliri, yıllık olarak 60.000 RMB'lik indirimden sonra hesaplanmaktadır.

Tablo 6: Yıllık Gelir Vergisi Dilimleri(2019)

Üst Limit (RMB)	Oran
36.000 veya daha az	%3
36.000'den fazla 144.000'den az	%10
144.000'den fazla 300.000'den az	%20
300.000'den fazla 420.000'den az	%25
420.000'den fazla 660.000'den az	%30
660.000'den fazla 960.000'den az	%35
960.000'den fazla	%45

Kaynak: (<https://www.pwccn.com/en/services/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.html>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

Çin'de 2019 yılında yerleşik olmayan bireylerin elde ettikleri gelirleri üzerinden hesaplanacak vergileri ve matrahları için oranlar aşağıdaki

tablodaki gibi olacaktır. Çin'de yerleşik olmayan bireylerin vergiye tabi geliri, yıllık olarak 5.000 RMB'lik indirimden sonra hesaplanmaktadır.

Tablo 7: Yıllık Gelir Vergisi Dilimleri(Yerleşik Olmayanlar) (2019)

Üst Limit (RMB)	Oran
3.000 veya daha az	%3
3.000'den fazla 12.000'den az	%10
12.000'den fazla 25.000'den az	%20
25.000'den fazla 35.000'den az	%25
35.000'den fazla 55.000'den az	%30
55.000'den fazla 80.000'den az	%35
80.000'den fazla	%45

Kaynak: (<https://www.pwccn.com/en/services/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.html>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

²⁴ The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019. PWC. s.11. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

Çin'deki gelir vergisi oranları incelendiğinde artan oranlı vergileme uygulandığı görülmektedir. Artan oranlı gelir vergisi, verginin adaletli uygulanması için önemlidir. En düşük gelire sahip olanlara uygulanan %3 oranının ülkemizde uygulanan gelir vergisi oranları ile kıyaslandığında oldukça düşük olduğu görülmektedir.

2.2- Kurumlar Vergisi

Çin sınırları içindeki tüm işletmeler (yabancı yatırım girişimleri, yabancı girişimler ve yerli girişimler dâhil) ve gelir getirici kuruluşlar, tek mülkiyet ve ortaklıklar hariç olmak üzere, kurumlar vergisi ödemekle yükümlüdür.

Vergi mukimi teşebbüsler;

- Çin'de kurulmuş olan bir teşebbüsü veya yabancı bir ülkenin yasaları uyarınca kurulmuş olan ancak fiili yönetimi veya kontrolü Çin'de bulunan bir teşebbüsü ifade eder.
- Vergi mukimi teşebbüsler, Çin içinde ve dışında elde edilen gelir için kurumlar vergisi ödemektedirler.

Yerleşik olmayan yabancı girişimler;

- Yabancı bir ülkenin yasaları çerçevesinde kurulan ve fiili yönetimi veya kontrolü Çin dışında bulunan, ancak Çin'de bir kuruluşu veya yeri olan veya Çin'de bir kuruluşu veya yeri olmayan bir kuruluşu ifade eder.
- Çin'de bir kuruluşu olan yerleşik olmayan yabancı işletmeler; benzer konumda bir kuruluşla bir şekilde bağlantılı olan, Çin içinde ve dışında elde edilen gelir ile Çin içinde böyle bir kuruluşla etkin bir şekilde bağlantılı olmayan gelirleri üzerinden kurumlar vergisi öder.
- Çin'de bir merkezi olmayan işletmeler, Çin'de elde edilen ve Çin kaynaklı gelirleri üzerinden kurumlar vergisi öderler.²⁵

Temel olarak, kurumlar vergisi %25 oranında uygulanmaktadır. Ancak Çin vergi yasalarında bir takım farklı oranların uygulanmasına izin veren hükümler bulunmaktadır;

- Bir milyon RMB'den az gelir elde eden işletmeler %25 kurumlar vergisi öderken, 1 milyon RMB'den fazla üç milyon RMB'den az gelir elde eden işletmeler 31. Aralık 2021 tarihine kadar %20 kurumlar vergisi ödeyecektir.
- Devlet teşviği almaya hakkı olan ve yüksek ve yeni teknoloji faaliyeti ile ilgilenen işletmeler için kurumlar vergisi oranı %15'tir.
- Ülkenin batı bölgesinde faaliyet gösteren ve devlet teşviği alan işletmeler için kurumlar vergisi oranı %15'tir.
- İleri teknoloji kurumlarının kurumlar vergisi oranı %15'tir.
- Çin'de bir merkezi olan yurtdışı yerleşik işletmeler, elde ettikleri kâr üzerinden %25 oranında vergilendirilmektedir.
- Çin'de bir merkezi olmayan işletmeler Çin'de elde ettikleri gelir üzerinden %10 oranında kurumlar vergisi ödemektedirler.²⁶

Çin'de uygulamada olan kurumlar vergisi oranının Türkiye'de uygulanan oranın üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak yüksek ve yeni teknoloji üreten veya devlet teşviği alan kurumlara uygulanan daha düşük vergi oranları, yabancı şirketlerin ülkeye yatırım yapmasına veya ülkedeki şirketlerin teknoloji üretimine yönelmesine sebep olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3- Katma Değer Vergisi

Katma değer vergisi mükellefleri Çin Halk Cumhuriyet topraklarında, mal satışı, işleme, onarım ve değiştirme hizmetleri, maddi olmayan

²⁵ Rödl&Partner. "China: Tax Framework". (<https://www.roedl.com/en-gb/de/media/publications/brochures/documents/brochure-tax-guide-china-roedl-partner.pdf>). Erişim tarihi: 08 Ocak 2020.

²⁶ Rödl&Partner. "China: Tax Framework". (<https://www.roedl.com/en-gb/de/media/publications/brochures/documents/brochure-tax-guide-china-roedl-partner.pdf>). Erişim tarihi: 08 Ocak 2020.

varlıkların satışı, taşınmaz varlıklar ve malların ithalatı ile ilgili işlemleri yapan tüm işletmeleri, birimleri ve kişileridir.

Çin'de 2019 yılı itibarıyla uygulanmakta olan katma değer vergisi oranları ise şu şekildedir²⁷;

- Malların satışı veya ithalatı; %13,
- Tarımsal ürünler, su, gaz vb. ürünlerin satışı ve ithalatı; %9,
- Onarım, değiştirme ve işleme hizmetlerinin sağlanması; %13,
- Maddi duran varlık kiralama hizmetleri; %13,
- Ulaşım, posta, temel telekomünikasyon, inşaat hizmetleri, taşınmaz mal kiralama hizmetleri, taşınmaz malların satışı, arazi kullanım haklarının devri; %9,
- Katma değerli telekomünikasyon hizmetleri, finansal hizmetler, tüketici hizmetleri, maddi olmayan duran varlıkların satışı (arazi kullanım hakkı hariç); %6,
- Mal ihracatı; %0,
- Onarım, değiştirme ve işleme hizmetlerinin ihracatı, %0,
- Uluslararası taşımacılık ve uzay aracı taşımacılığı hizmetleri; %0,
- Tamamen Çin dışında tüketilen ihraç hizmetleri; araştırma ve geliştirme hizmetleri, enerji taahhüt hizmetleri, tasarım hizmetleri, radyo, televizyon ve film yapım ve dağıtım hizmetleri, yazılım hizmetleri, devre tasarımı ve test hizmetleri, bilgi sistemi hizmetleri, süreç yönetimi hizmetleri, off-shore dış kaynak hizmetleri, teknoloji transferi; %0.

1 Nisan 2019 ile 31 Aralık 2021 tarihleri arasında imalat ve hizmet endüstrilerinde faaliyet

gösteren mükellefler cari dönemler için ekstra %10 KDV indirimi hakkı verilmiştir.²⁸

Katma değer vergisinden muaf tutulan kalemler ise; tarımsal üretim birimleri, bireyler tarafından satılan kendi ürettiği birincil tarımsal ürünler, antika kitaplar, bilimsel araştırma, denet ve eğitimde doğrudan kullanım için ithal edilen araç ve gereçler, yabancı hükümetler veya uluslararası kuruluşlar tarafından verilen ithal malzeme ve teçhizatlar, engelliler tarafından münhasıran kullanılmak üzere kuruluşlar tarafından doğrudan ithal edilen eşyalar ve ikinci el eşya satışı olarak sayılmıştır.²⁹

Çin Halk Cumhuriyeti'nde uygulanan katma değer vergisi oranı devamlı olarak düşürülme çalışmaları mevcuttur. 1994'te uygulanmaya başlanan vergi reformları ile vergi tabanının genişletilmesi, yerli ve yabancı işletme ve girişimcileri ülkeye çekebilmek, mükellef sayısını artırmak suretiyle vergi gelirlerinin artırılması amacıyla katma değer vergisi oranı yıllara göre azaldığı görülmektedir.

2.4- Diğer Vergiler

Tüketim vergisi, tütün, alkollü içecekler, çeşitli kozmetikler, mücevher, havai fişek, benzin, dizel ve belirli petrol ürünleri, motosikletler, otomobiller, golf ekipmanı, yat, lüks saat, tek kullanımlık yemek çubukları, pil ve kaplama malzemeleri gibi belirli tüketim malları kategorilerinin ithalatçılarına uygulanmaktadır. Ödenecek vergi, satış tutarına veya ilgili mallara bağlı satış hacmine göre hesaplanmaktadır.

Kentsel inşaat ve bakım vergisi, Çin'deki vergi mükellefleri tarafından ödenecek dolaylı vergilerin miktarına belirli bir oranda uygulanmakta-

²⁷ The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019. PWC. s.13. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

²⁸ The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019. PWC. s.13. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

²⁹ Kaizencpa. "China's Current Tax System-Value Added Tax". (<https://kaizencpa.com/Knowledge/info/id /279.html>). Erişim tarihi: 16 Ocak 2020.

dır(Ör. KDV, Tüketim Vergisi gibi..). Vergi mükellefleri bulundukları yere göre, şehirdeki alanları için %7, ilçelerde bulunanlar için %5, diğer alanlar için %1 oranında bu vergi uygulanmaktadır.

Eğitim kesintisi, Çin'deki dolaylı vergiler üzerinden %3 oranında uygulanmaktadır.

Gayrimenkul değerlendirme vergisi, taşınmaz satışı veya devrinden elde edilen kazançlar üzerinden %30 ile %60 arasından değişen oranlarda hesaplanmaktadır.

Belirli belgeleri alan veya üzerinde belirli işlemleri yapan tüm işletmeler ve kişiler damga vergisi ödemekle yükümlüdür. Oranlar kredi sözleşmelerinde %0,005 ile gayrimenkul kiralama ve gayrimenkul sigorta işlemlerinde %0,1 arasında değişmektedir.

Emlak vergisi, ev ve bina sahipleri ile kullanıcılarına uygulanan vergidir. Vergi oranı binaların gerçek değerlerinin %1,2'sidir. Yerel yönetimler tarafından %10 ile %30 arasında vergi indirimi hakkı tanınmaktadır. Alternatif olarak kira değerinin %12'si olarak ta vergilendirilebilmektedir.

Motorlu taşıt alım vergisi, vergilendirilebilir bedelin %10'u oranında uygulanmaktadır. Çin içindeki, otomobil, motosiklet veya tramvay gibi araçların alım satım, üretim, ithalatları üzerinden alınmaktadır.

Tapu vergisi, arazi kullanım haklarının veya taşınmazların satın alınması, satılması hediye edilmesi veya takas edilmesi hallerinde %3 ile %5 oranları arasında alınmaktadır.

Gemi tonaj vergisi, Çin toprakları içindeki bir limana denizaşırı ülkelerden giren herhangi bir gemiye uygulanır ve gümrük idaresi tarafından bu vergi tahsil edilir. Vergi oranları gemilerin uyuşuna bağlı olarak tercihli oranlar ve normal oranlar olarak sınıflandırılmaktadır. Ödenecek vergi, net tonaja ve tonaj vergi lisansı süresine

bağlı olarak belirlenen geçerli vergi oranıyla çarpılmak suretiyle hesaplanır.

Ekilebilir arazi işgal vergisi, ekilebilir araziler üzerinde binalar inşa eden, tarım dışı kalkınma ile ilgilenen şirketlere ve kişilere uygulanmaktadır. Kullanılan alanların bulunduğu yere göre vergi mükellefleri tarafından işgal edilen yere ve alana, yerel yönetimler tarafından belirlenen ve götürü bir meblağda belirlenen sabit bir miktarla çarpılmak suretiyle hesaplanmaktadır.

Çevre Koruma Vergisi, 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Çin sınırları içinde hava, su ve toprak kirliliği ile gürültü kirliliği yaratanlardan tahsil edilmeye başlanmıştır. Çevre Koruma Vergisi kirliliğe sebep olan çeşitli kimyasalların veya gazların miktarına göre belirlenen oranlarda uygulanmaktadır.

Ham petrol, doğal gaz, kömür, tuz, ham metalik ve metalik olmayan metaller gibi doğal kaynakların kullanılması veya satış cirosu tonaj/hacim bazında kaynak vergisine tabidir.

Çin sınırları içinde tütün yaprağı satın alan vergi mükelleflerine tütün vergisi uygulanmaktadır. Tütün vergisi satın alım işlemi sırasında %20 oranında uygulanır ve satın alım işleminin yapıldığı yer vergi dairesine ödenir.³⁰

3- VERGİLENDİRME DÖNEMLERİ

Çin'de vergi yılı 1 Ocak-31 Aralık arasındadır ancak vergi beyannamesi genellikle aylık olarak beyan edilir. Ücret gelirleri için işverenler, geçici veya nihai muhtasar beyannameleri aylık olarak vergi dairesine sunmakla yükümlüdür. Diğer gelir kategorileri için vergi beyannameleri, belirli koşullara bağlı olarak aylık, yıllık veya işlem bazında beyan edilmektedir. Aylık verilecek geçici vergi beyannamelerinde yer alan tutarlar yıllık vergi tablosu ile birlikte kümülatif olarak hesaplanır.

³⁰ The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019. PWC. s.14-15. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

Yıllık muhtasar beyanname için beyan süresi 1 Mart-30 Haziran arasındadır. Çin'de eşler ortak vergi beyannamesi verememektedir, her birey ayrı ayrı beyanname vermek zorundadırlar.³¹

Kurumlar vergisi beyannamesi, vergi yılının sona ermesini izleyen 31 Mayıs tarihinde veya bu tarihten önce verilmektedir. Geçici vergi beyannameleri vergi makamları tarafından belirlenen aylık veya üçer aylık dönemler itibarıyla beyan edilmektedir. Geçici vergi ödemeleri aylık/üç aylık dönemleri takip eden 15 gün içinde yapılmaktadır.³²

4- ÇİN'DE VERGİ DENETİM BİRİMLERİ

Çin'in başlıca vergi yasaları Halk Kongresi tarafından kabul edilir ve uygulama yetkileri Danıştay tarafından formüle edilir. Maliye Bakanlığı ve Devlet Vergi İdaresi vergi yasaları ve yönetmeliklerin yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamak üzere görevlendirilmiştir. Ayrıca Devlet Vergi İdaresi vergi tahsilatının yerel düzeyde uygulanmasının denetlemekten sorumludur.³³

21. yüzyılın başından itibaren Devlet Vergi İdaresi vergi tahsilatı ve idare reformunu genişletmiştir. Vergi idaresinin kalitesini ve verimliliğini büyük oranda artıran risk yönetimi, mükellef uyum ve vergi mükellefi segmentasyonu uygulanmıştır.

Vergi otoriteleri geçmişte rastgele seçim esasına göre denetim yapmaktaydı. Bununla birlikte son yıllarda inceleme yapılacak mükellef seçiminde risk temelli yaklaşım benimsenmektedir. Vergi beyannamesi verildikten sonra da vergi denetimi yapılabilmektedir.

Vergi denetim süreci uzun sürebilmekte olup, genellikle aşağıdaki adımları içermektedir;

- Vergi mükelleflerinin doldurup beyan ettiği form ve beyannamelerin incelenmesi,
- Vergi mükellefinin ofisinin kontrolü, muhasebe ve vergi ile ilgili diğer belgelerin incelenmesi,
- Vergi mükellefi ile vergi otoriteleri arasında vergi denetimi sırasında ortaya çıkan hususlar ile ilgili olarak yapılan görüşmeler ve müzakereler,
- Önerilen ödemelerin onayı veya ek değerlendirmeler,
- Vergi dairesi tarafından tespite ilişkin bildirimin yapılması.³⁴

Çin'de son yıllarda yapılan vergi denetimlerinde vergi idareleri için kilit odak alanları şunları içermektedir;

- Öz sermaye yatırımı ve tasarruf gibi sermaye işlemleri,
- Petrol ürünleri için KDV özel faturaları ile düzenlenmiş işlemler,
- Elektronik ürün, giyim ve mobilya ihracatında KDV iadesi talep eden işletmeler,
- Müşterileri adına ihracat yapan ticaret şirketleri,
- Sınır ötesi şirketler arasında yapılan işlemler.³⁵

2018 yılında, her düzeydeki vergi denetim büroları çeşitli seviyelerdeki vergi suçları ile vergi yasa ve yönetmeliklerinin ihlalini araştırmış ve cezalandırmıştır. Denetim modernizasyonu ve iş

³¹ KPMG. "China- Income Tax". (<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2011/12/china-income-tax.html#01>). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.

³² The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019. PWC. s.10. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

³³ The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019. PWC. s.5. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.

³⁴ KPMG. People's Republic of China Tax Profile. s.15. 2016. (<https://home.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2016/10/country-tax-profile-china.pdf>). Erişim tarihi: 14 Ocak 2020.

³⁵ KPMG. People's Republic of China Tax Profile, s.15. 2016. (<https://home.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2016/10/country-tax-profile-china.pdf>). Erişim tarihi: 14 Ocak 2020.

verimliliği ile etkisini artırmıştır. Toplamda 205 bin vergi mükellefi rastgele olarak seçilip, inceleme, teftiş ve araştırmaya tutulmuş ve vergi denetim birimleri tarafından her seviyedeki faaliyetlerin denetlenmesi sonucunda 168.683 milyar RMB değerinde vergi toplanması sağlanmıştır.

Sahte belge düzenlemek suretiyle, gerçekte olmayan mal ve hizmetlerin ihraç edildiğini bildirerek, KDV iadesi alan veya almaya çalışan kişi ve organizasyonlara karşı, Çin Vergi İdaresi, Çin Halk Bankası, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Gümrük İdaresi ile birlikte savaş açmıştır. 2018

yılında yapılan çalışmalarda, 114 bin şirket vergi sahtekârlıkları ve sahte faturalar ile ilgili olarak denetlenmiştir. Bu çalışmalarda 115.393 milyar RMB tutarında sahte fatura ele geçirilmiş olup sonucunda 14.90 milyar RMB vergi toplanmıştır.

2018 yılında toplam 124 bin vergi suçu ile ilgili suç vakası araştırılıp, yargılanmıştır. Vergi makamları ve denetim birimleri, 12.702 milyon faturaya el koymakla birlikte bu çalışmalar, sayesinde 59,81 milyar RMB devlet hazinesine kazandırılmıştır. Bu durum vergi denetiminin önemi ve başarısını göstermektedir.³⁶

Tablo 8: Sahte Fatura Suçlarına Karşı Yapılan Çalışmaların Sonuçları(2009-2018)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vakalar(*bin)	21.8	44.4	90	110	91	102	95.2	123.9	147.2	124.1
Sahte Fatura Sayısı(*milyon)	92	660	350	135	130	64	31	15	18	14
Tespit Edilen Aktif Suç Grupları	844	1593	400	660	549	432	382	580	1584	728
İncelenen Yasa Dışı Anonim Şirket Sayısı(*Bin)	28.3	74.8	80	100	89	99	92.7	122	143	122
Kurtarılan Vergi Kaçağı Tutarı(*milyar RMB)	1.696	4.59	7.1	10.15	13.8	12.9	18.02	24.88	64.84	59.81

Kaynak: (<http://www.chinatax.gov.cn/download/pdf/swnb2018en.pdf>). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Çin’de vergi kaçakçılığı üzerine yapılan çalışma ve kampanyaların son derece olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Yapılan vergi denetim ve teftişleri ülke ekonomisine oldukça yüksek miktarda paralar kazandırmasının yanı sıra kaçakçılığın da önüne önemli ölçüde geçildiği görülmektedir.

SONUÇ

Çin’in ekonomik ve vergi alanında yapmış olduğu reform hareketlerinin ülke ekonomisine oldukça büyük katkı sağladığı ortadadır. Her alanda üretime ağırlık verilmesi ve ekonominin

dışa açılması devletin yapacağı yatırımlar için gelir kaynaklarının oluşmasına ön ayak olmuştur.

Günümüzde Çin’in ekonomik büyümesinin altında yatan temel neden dış ticarettir. Bununla birlikte, 1978 yılı ve sonrasında uyguladığı ekonomi politikası ile dışa kapalı ekonomiden vazgeçerek dış yatırımlara önem vermesidir. Gerek üretime verilen önem sebebiyle yapılan yatırımlar gerekse dış yatırımcıların ülkeye gelmesiyle birlikte istihdam oranı artmış ayrıca halkın gelir düzeyi yükselmiştir.

Vergi oranlarının düşürülmesi çalışmaları Çin’de devam etmektedir. Bu durum Çin’in, özel

³⁶ State Taxation Administration Annual Report. “State Taxation Administration People’s Republic of China”, 2018. s.72. (<http://www.chinatax.gov.cn/download/pdf/swnb2018en.pdf>). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.

sektörde ucuz iş gücü arayan yabancı yatırımcı ve girişimciler için cazibe merkezi haline gelmesine sebep olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin, Çin ile yapacağı dış ticareti artırmasının ekonomimize önemli faydalar sağlayacağı açıktır. Çünkü Çin'in ihracat artışı büyük ölçüde dış girdilere dayanmaktadır. Bir Kuşak Bir Yol Projesi ile başta Asya ve Avrupa ülkelerine ticaret yollarını geliştiren Çin ile yapılacak ticaretin yoğunlaştırılması her açıdan Türkiye'ye yarar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- BALCI, Z., *Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi*. İn-samer. Ocak 2018.
- BOCUTOĞLU, E. *"Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler"*. 2017.
- BOCUTOĞLU E. *"Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler"*. 2017. (<https://www.avekon.org/papers/1995.pdf>). Erişim tarihi: 15 Ocak 2020.
- China's current tax system. China State Administration of Taxation. (<http://www.chinatax.gov.cn/n810351/n810901/n848188/c1161503/content.html>). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.
- Euronews. *"Dünyanın En Kalabalık Ülkesi Çin'de Nüfus Artış Hızı Düşüyor"*. (<https://tr.euronews.com/2019/03/22/2-cocuk-politikasi-da-ise-yaramadi-cin-de-nufus-artis-hizi-dusuyor-en-kalabalik-ulkeler>). Erişim tarihi: 08 Ocak 2020.
- İktibas Dergisi. *"Bir Kuşak Bir Yol Projesi Nedir? Projeye Dahil 65 Ülke hangileri?"*. (<http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-proje-ye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>). Erişim tarihi: 16 Ocak 2020.
- İktibas Dergisi. *"Bir Kuşak Bir Yol Projesi Nedir? Projeye Dahil 65 Ülke Hangileri?"*. (<http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-proje-ye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>). Erişim tarihi: 16 Ocak 2020.
- Kaizencpa. *"China's Current Tax System-Value Added Tax"*. (<https://kaizencpa.com/Knowledge/info/id/279.html>). Erişim tarihi: 16 Ocak 2020.
- Kaizencpa. *"China's Current Tax System-Types Of Taxes"*. (<https://kaizencpa.com/Knowledge/info/id/282.html>). Erişim tarihi: 15 Ocak 2020.
- Kanalfinans. *"Çin Para Birimi Nedir?Çin Ekonomisi Hakkında Bilgi Verir Misiniz?"*. (<https://kanalfinans.com/sorular/cin-para-birimi-nedir-cin-ekonomisi-hakkinda-bilgi-verir-misiniz/>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.
- KHAN, A. R. *"Growth, Inequality and Poverty in China"*, International Labour Office(ILO). 2004.
- KHAN, A. R. *"Growth, Inequality and Poverty in China"*. International Labour Office(ILO). 2004. (<http://www.ilo.org/public/english/employment/recon/poverty/download/disc15.pdf>). Erişim tarihi: 05 Ocak 2020.
- KORU, S. ve KAYMAZ, T. *"Turkey: Perspectives on Eurasian Integration"*, European Council on Foreign Relations. 2016.
- KORU, S. ve KAYMAZ, T., *"Turkey: Perspectives on Eurasian Integration"*, European Council on Foreign Relations. 2016. (www.ecfr.eu). Erişim tarihi: 18 Ocak 2020.
- KPMG. People's Republic of China Tax Profile. s.15. 2016. (<https://home.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2016/10/country-tax-profile-china.pdf>). Erişim tarihi: 14 Ocak 2020.
- KPMG. *"China- Income Tax"*, (<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2011/12/china-income-tax.html#01>). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.

- LIU, Z. *"The Nature of China's Economic Growth in the Past Two Decades"*, Post-Communist Economies. 2000.
- ONG, V. *"The Evolution of the Chinese Tax System"*, Presentation to Revenue Commission Delegates, Mayıs 2010. Londra.
- ONG, V. *"The Evolution of the Chinese Tax System"*. Presentation to Revenue Commission Delegates. Mayıs 2010. Londra. (www.fip-revenue.org/pag/The_Evolution_Of_The_Tax_System.pdf). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.
- People's Republic of China Tax Profile, KPMG. 2016.
- Rödl&Partner, *"China: Tax Framework"*. (<https://www.roedl.com/en-gb/de/media/publications/brochures/documents/brochure-tax-guide-china-roedl-partner.pdf>). Erişim tarihi: 08 Ocak 2020.
- SARAY, M. O ve GÖKDEMİR, L. *"Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları"*, Journal of Yaşar University. 2017. s.661
- Sputnik News. *"Erdogan Approves Turkey's Founding Membership of AIIB"*. 2016, (<https://sputniknews.com/world/201601121032990295-turkey-aiib/>). Erişim tarihi: 20 Ocak 2020.
- State Taxation Administration Annual Report, State Taxation Administration People's Republic of China. 2018.
- State Taxation Administration of The People's Republic of China. *"Tax System"*. (<http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101270/c101271/c5094511/content.html>). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.
- State Taxation Administration Annual Report, State Taxation Administration People's Republic of China, 2018, s.72. (<http://www.chinatax.gov.cn/download/pdf/swnb2018en.pdf>). Erişim tarihi: 09 Ocak 2020.
- State Taxation Administration of The People's Republic of China, *"Tax System"*. (<http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101270/c101271/c5094511/content.html>). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.
- TUTAR K., KOÇER, F. ve B., ŞURA, F. *"Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol"*, Journal of Social. Humanities and Administrative Sciences. 2019.
- TASAM. *"Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları"*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. 2011.
- TASAM 2011. *"Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları"*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. (http://tasam.org.tr/tr-TR/Icerik/3170/cin_ekonomisinin_yapisal_donusumu_ve_gelistmekte_olan_ulkeler_acisindan_sonuc_lari). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.
- TASAM. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. *"Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Sonuçları"*. (https://tasam.org.tr-TR/Icerik/3170/cin_ekonomisinin_yapisal_donusumu_ve_gelistmekte_olan_ulkeler_acisindan_sonuc_lari). Erişim tarihi: 10 Ocak 2020.
- The People's Republic of China Tax Facts and Figures 2019, PWC. s.10. (<https://www.pwccn.com/en/tax/publications/people-republic-of-china-tax-facts-2019.pdf>). Erişim tarihi: 12 Ocak 2020.
- (<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>). Erişim tarihi: 06 Ocak 2020.